

УДК 908(477.82)+94(477.82)

Геннадій Бондаренко (м. Луцьк),

кандидат історичних наук, професор завідувач кафедри

документознавства і музейної справи

Східноєвропейського національного

університету імені Лесі Українки

E-mail: bgv1946@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2185-8941>

Анатолій Шваб (м. Луцьк)

доктор історичних наук, професор, декан факультету історії,

політології та національної безпеки

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

E-mail: anatoliyshvab@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6864-1726>

Волинська обласна організація Національної спілки краєзнавців України у 2014–2019 роках (До 30-річчя Волинської обласної організації Національної спілки краєзнавців України)

Публікація присвячена 30-річчю Волинської обласної організації Національної спілки краєзнавців України, яка заснована у 1989 році. Розповідається про створення і діяльність обласної організації. Про тих, хто був її членами, представлені окремі осередки Луцького, Володимир-Волинського, Камінь-Каширського, Ковельського, Любомльського і Маневицького районів. Краєзнавці брали активну участь у пошуковій і дослідницькій роботі, у популяризації краєзнавства і поширенні краєзнавчої освіти, зокрема волинезнавства. Брالی участь у виконанні програм: підготовки циклу публікацій «Реабілітовані історією», «Книги Скорботи», «Зводу пам'яток історії та культури Волинська область», «Інтелектуальна еліта Волині», у конференціях «Минуле і сучасне Волині та Полісся» тощо.

Ключові слова: *ВОООНСКУ, краєзнавець, краєзнавство, Волинь, Полісся.*

Gennadiy Bondarenko (Lutsk)

Historical Sciences, Professor,

Head of the Department of Documentation

and museum Lesia Ukrainka East European National University

Anatoliy Shvab (Lutsk)

Doctor of Historical Sciences,

Professor, Decan of the Faculty of History,

Political Science and National Security Lesia Ukrainka

East European National University

Volyn Regional Organization in 2014–2019 (To the 30th anniversary of the Volyn Regional Organization of National Union of Local Lore of Ukraine)

This publication is dedicated to the 30th anniversary of the Volyn regional organization of the National Union of Local Lore of Ukraine which was founded in 1989.

It tells about the creation and activities of the organization, about those who were its members represented individual cells of Lutsk, Vladimir-Volynsky, Kamen-Kashirsky, Kovel'sky, Lyuboml'sky and Manevich'sky areas.

Local history experts took part in local history research, disseminated local history education, created and filled with content the course of Volynology for pupils and students. Local historians worked in conjunction with museum, library, and archival workers, with researchers and scientists from higher educational institutions.

Separate programs were carried out to create a series of publications "Rehabilitated by History", "The Set of Monuments of History and Culture in the Volyn Region", "The Intelligent Elite of Volyn", "The History of Local Self-Government" and others.

An important place is occupied by the program for the preparation of the history of settlements of the Volyn region. In this direction, many books have been prepared and published in all areas of the region, which cover issues of history, nature, economics, culture. Many are dedicated to individual settlements, including those that for various reasons have ceased to exist on the map of the region.

An important place is occupied by the program for the preparation of the history of settlements of the Volyn region. In this direction, many books have been prepared and published in all areas of the region, which cover issues of history, nature, economics, culture. Many are dedicated to individual settlements, including those that for various reasons have ceased to exist on the map of the region.

Much attention is paid to political history, wars, revolutions and other events that local historians represent in their work. Many important issues of local history and local history education are considered at the conferences «The Past and the Present of Volyn and Polesie».

The article names those who were studied by local historians, creating a pantheon of glory of the region. Round tables and workshops that address specific issues and problems in districts and settlements are attracting attention. Lists of UNAPSCU members and a list of references since 2014 are presented. The article names those who were studied by local historians, creating the pantheon of glory of the region. Round tables and workshops that address specific issues and problems in districts and settlements are attracting attention. Lists of UNAPSCU members and a list of references since 2014 are presented.

Basically, local history information was submitted over the past five years because it was partially presented in publications dedicated to the Volyn Union every five years of its activity.

Key words: VOONSKU, local historian, local history, Volyn, Polesye.

30 років ВООНСКУ наповнені значними досягненнями у краєзнавстві та краєзнавчій освіті. Важливо, що ця діяльність проходила і паралельно, і спільно з такими ж організаціями як Житомирська, Рівненська, Хмельницька у межах Великої Волині. І тому варто згадати Миколу Кострицю, Івана Пащука, Лева Баженова. М. Костриці та І. Пащука на превеликий жаль вже немає, але їхній внесок в українське краєзнавство досить потужний як організаційний так і теоретично-практичний під керівництвом голови НСКУ, академіка Петра Тронька, який вивів Спілку на рівень визнаної творчої організації.

У ВООНСКУ кожні 5 років проводяться підсумкові конференції, які одночасно є науково-практичними і організаційними, що визначають

розвиток краєзнавства і краєзнавчої освіти в області, відповідно до вимог Статутних та інших документів НСКУ, перспектив накреслених з'їздами і пленумами Правління. У 2009 і 2014 роках були видані підсумкові збірники про розвиток краєзнавства і краєзнавчої освіти у Волинській області¹.

Важливими напрямками розвитку у краєзнавстві стали ті, що показували край з поглядів усної народної історії, історії повсякденності, психоісторії. Цьому сприяла тісна співпраця Волинської обласної організації з Правлінням НСКУ, зокрема з Р. Маньківською, В. Дмитруком, О. Бажаном і Головою Спілки О. Реєнтом. Про це свідчать такі довідкові матеріали, які вказують на публікації волинян у науковому журналі «Краєзнавство»², на

¹ Минуле і сучасне Волині та Полісся. Волинська обласна організація Національної спілки краєзнавців України. Спеціальний випуск. Матеріали до 20-річчя від часу створення / Упорядники Бондаренко Г., Заброварний Б., Силук А., Гика В., Шваб А. Луцьк: Пульс, 2009. – 292 с., іл.; Минуле і сучасне Волині та Полісся. Розвиток краєзнавства і краєзнавчої освіти на Волині. Науковий збірник. Випуск 52. Матеріали 52-ої Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 25-річчю з часу створення Волинської обласної організації Національної спілки краєзнавців України/ Редкол. Г. Бондаренко та ін. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 499 с., іл.

² Краєзнавство. Науковий журнал. 1927–2017. Систематичний покажчик змісту / За заг. ред. О. Реєнта. – Київ, 2019. – 400 с.

краєзнавчі події у «Літописі Національної спілки краєзнавців України»³.

З'явилися проекти, що сприяли дослідженню окремих важливих тем з етнографії, культури, народознавства і проведення в Луцьку етнографічної конференції і краєзнавчих читань під час фестивалю «Берегиня» у вересні 2018 р.⁴

Продовжується розробка волинезнавства необхідна для краєзнавчої освіти в області, особливо для студентів і школярів. Важливими тому є конференції та видання присвячені районам і населеним пунктам, зокрема у Ківерцівському, Камінь-Каширському, Ковельському і Любомльському районах⁵. Сюди варто долучити презентабельні художні видання В. Мельника разом з місцевими краєзнавцями⁶.

Частина краєзнавчих публікацій розміщуються у часописах «Літопис Волині» (СНУ імені Лесі Українки і ВООНСКУ), «Педагогічний пошук» (ВІППО), «Волинський музей» (ВКМ) та спільному ВООНСКУ і ВІППО часо-

писі «Українське державотворення: проблеми і сучасність». Періодично проводять наукові історико-краєзнавчі конференції і видають матеріали історико-культурні заповідники у Володимирі-Волинському – «Хроніки Лодомерії» і в Луцьку – «Старий Луцьк».

Окремі теми отримали нове спрямування. Це стосується волинської історії, національних меншин і релігійних конфесій. Глибоко досліджується українсько-польський конфлікт часів Другої світової війни. Частина досліджень стосувалася ОУН і УПА і функціонування тоталітарних режимів у краї впродовж ХХ століття.

Слід зауважити, що важливим напрямом у краєзнавстві Волинської області стала антропологічність досліджень і публікацій. В центрі уваги опинились представники і групи різних етносів, релігійних громад, соціальних груп.

Як завжди значна увага приділялася історичним постатям краю Модесту Левицькому⁷, родині Косачів⁸, Григорію Гуртовому⁹ та іншим.

³ Літопис Національної спілки краєзнавців України: 2008–2018 рр. До 10-річчя надання Спілці краєзнавців статусу національної. Київ, 2019. С. 158-171.

⁴ Минуле і сучасне Волині й Полісся. Етнографічне музейництво в Україні і на Волині. Науковий зб. Вип. 61. Матеріали П'ятої Волинської науково-етнографічної конференції, 27-28 квітня 2017 року, м. Луцьк. Луцьк, 2017. 228 с.; Бондаренко Г. В., Силюк. А. М. Історико-етнографічний огляд літератури за 1991–2017 рр. (Волинська область) // Народна творчість українців у просторі та часі. Матеріали Міжнародної наукової конференції 10-11 серпня 2018 року. Луцьк, 2018. С. 43-86.

⁵ Минуле і сучасне Волині й Полісся. Ківерцівщина та Олика в історії України та Волині. Науковий зб. Вип. 62. Матеріали краєзнавчих читань. 22 вересня 2017 року, м. Ківерці – смт. Олика. Луцьк, 2017. 527 с.; Минуле і сучасне Волині та Полісся. Любомль та Любомльщина в українській та європейській історії. Науковий збірник. Випуск 63. Матеріали Міжнародної історико-краєзнавчої конференції, 24–25 жовтня 2017 року, м. Любомль. Упоряд. Г. Бондаренко, О. Остапюк, А. Силюк. Луцьк, 2017. 680 с., іл.; Минуле і сучасне Волині й Полісся. Камінь-Каширський район в історії України та Волині / Упоряд. Г. Бондаренко, Н. Пась, А. Силюк. Луцьк, 2017. 328 с.; Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і Ковельщина в українській та європейській історії. Науковий збірник. Вип. 65. Матеріали Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 27-й річниці незалежності України, 100-й річниці Української революції та 500-й річниці надання Ковелю Магдебурзького права. 18 жовтня 2018 року, м. Ковель / Упорядники Г. Бондаренко та ін. Ковель, 2018. 624 с.

⁶ Мельник В., Бірюліна О., Пацук Л. Земля Чірмуса і Оха. Краєзнавчі штрихи з історії Черемського природного заповідника та його округи. Маневичі, 2016. 100 с., 245 іл.; Мельник В., Войчик С. Ківерцівщина. Роки. Люди. Храми. Луцьк : Волиньполіграф, 2017. 100 с., 215 іл.; Мельник В., Хомич П., Войчик С. Маневиччина: маловідомі факти. Луцьк-Маневичі: Волиньполіграф, 2019. 184 с., іл.

⁷ Минуле і сучасне Волині та Полісся. Модест Левицький в історії України і Волині та проблеми формування інтелектуальної еліти. Наук. зб. Вип. 60. Матеріали Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, м. Луцьк, 15-16 грудня 2016 року / Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2016. 212 с., іл. (член оргкомітету).

⁸ Минуле і сучасне Волині та Полісся. Леся Українка і родина Косачів : в історії та культурі України та Волині. Наук.зб. Вип. 57. Матеріали LVII Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 145-річчю від дня народження Лесі Українки. с. Колодажне на Волині, 24-25 лютого 2016 року / Ред. група : Г. Бондаренко, В. Комзюк, А. Силюк. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 290 с., іл.

⁹ Другі Всеукраїнські краєзнавчі читання, присвячені пам'яті Григорія Гуртового. Науковий збірник. Матеріали Других Всеукраїнських читань, присвячених пам'яті Григорія Гуртового, смт Торчин, 29 вересня 2016 року / Ред. група: Г. Бондаренко та ін. Луцьк : Пульс, 2016. 165 с., іл.

За звітний період проведено двадцять засідань правління, на яких розглядалися важливі питання організації краєзнавства і волинезнавства, координації наукових досліджень і краєзнавчої освіти у Волинській області. Проведено 12 наукових історико-краєзнавчих конференцій «Минуле і сучасне Волині та Полісся», 4 круглі столи до відзначення подій Першої і Другої світових воєн, визволення від нацистських окупантів Луцька, Волині та України. Краєзнавці взяли участь у конференціях, семінарах і дискусіях з питань українсько-польської трагедії 1943 р.¹⁰ Разом з Центром дослідів Волині при СНУ взяли участь у конференціях з історії Першої світової 1914-1918 рр.¹¹ і Громадянської війни 1917–1922 рр.¹² і національних меншин Волині, які ініціював А. Шваб. Їхні публікації розміщені у відповідних збірниках. Проведено круглі столи до 100-річчя завершення Першої світової та 70-річчя Другої світової війни спільно з Волинським регіональним музеєм українського війська і військової техніки і Радою ветеранів Волинської області, що висвітлювалося у пресі й на телебаченні¹³. В інтересах колекціонерів області краєзнавці і нумізмати започаткували випуск науково-популярного альманаху «Волинський колекціонер», презентація якого викликала інтерес широкого кола громадськості¹⁴.

Обласна Спілка НСКУ щорічно бере участь у Днях музеїв, бібліотек, архівів, бере участь у вшануванні колег на спільних заходах і урочис-

тостях, зокрема до 100-річчя архівної справи, 90-річчя ВКМ, 30-річчя Любомльського краєзнавчого музею, 75-річчя СНУ імені Лесі Українки, 60-річчя обласної бібліотеки імені Олени Пчілки тощо.

Краєзнавці області долучилися до відзначення 120-річчя відомого історика, етнографа і волинезнавця Олександра Цинкаловського у Володимирі-Волинському, Конференції провели Володимир-Волинський педколедж і гімназія імені О. Цинкаловського¹⁵. Двоє краєзнавців стали Лауреатами обласної премії імені О. Цинкаловського у 2019 р. – Оксана Каліщук і Віктор Баюк.

Відомий ковельський краєзнавець Д. Корнелюк у книзі «Вогонь» дерзання», виданій до 1030-річчя прийняття християнства у Київській Русі, зібрав десятки постатей, на його думку, відомих достойників Волинської області, у тому числі духовенство, громадські діячі, окремі краєзнавці¹⁶. Він показує, що це люди високої моралі та духовності. Цілий ряд цікавих імен Луцька представила З. Пахолок у книзі «Луцька готовізія», через краєзнавчі нариси. Вона показала лучан різного віку і різних професій, їхні уподобання і ставлення до життя, які фактично представляли і представляють обличчя міста¹⁷.

Певне місце посіла література, яка розповідає про постаті українського національно-визвольного руху. Зокрема, це книги, які ініціював

¹⁰ Волинь '43: міфи та реальність. Збірник наукових праць / Упорядники М.М. Кучерепа, А. Г. Шваб. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 320 с.

¹¹ Минуле і сучасне Волині та Полісся. Перша світова війна на Волині та Волинському Поліссі. Наук. зб. Вип. 58. Матеріали LVIII Міжнародної наукової конференції, Луцьк-Маневичі, 5-6 липня 2016 року. / Ред. група : Г. Бондаренко, А. Силюк, П. Хомич. Луцьк, 2016. 261 с., іл.; Бондаренко Геннадій. Вшанування подій Першої світової війни на Волині // Українське державотворення: проблеми і сучасність. Вип. 14. Луцьк, 2018. С. 24–31.

¹² Волинь у роки Української революції 1917-1921 років. Збірник наукових праць. Упоряд. А. Г. Шваб. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 300 с.

¹³ Бондаренко Г. Круглий стіл. «100 років Першої світової війни. Червищанська трагедія» // Українське державотворення: проблеми і сучасність. Вип. XIII. Луцьк, 2017. С. 40-44.

¹⁴ Волинський колекціонер: альманах – науково-популярне видання. Вип. 1. Луцьк, 2018. 76 с.

¹⁵ Олександр Цинкаловський – велич особистості. Науковий збірник. Вип. 1. Матеріали Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції 13 лютого 2018 р. – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. – 202 с., іл.; Педагогічне краєзнавство Волині. Матеріали науково-практичної конференції з нагоди 80 річниці з дня заснування Володимир-Волинського педагогічного коледжу імені А.Ю. Кримського. Володимир-Волинський, 2018. 256 с.

¹⁶ Корнелюк Д. Вогонь дерзання: історико-релігійні нариси. Ковель: ПП Івановський В. М., 2018. – 296 с.

¹⁷ Пахолок З. Луцька готовізія. Історико-краєзнавчі нариси. Луцьк : ПрАТ «Волинська обласна» друкарня, 2019. 480 с.

і видав краєзнавець М. Вавринчук. Одна як довідник представляє до середини 60-х років ХХ століття 400 осіб Рожищенського району¹⁸, інша – районного провідника Олексія Пархомчука (Чумака), щоденник якого був знайдений у вулику через півстоліття і виданий як нариси визвольної боротьби¹⁹.

Активізувалася робота зі «Зводу пам'яток історії та культури». Матеріали з пам'яток археології впорядкували і вдали краєзнавці М. Кучинко, Г. Охріменко і О. Златогорський.²⁰

У музеях, бібліотеках, архівах, навчальних закладах вшановуються історичні постаті краю за допомогою творчих заходів, виставок документів, літератури, меморіальної спадщини, а саме Леся Українка і родина Косачів, В. Липинський, О. Цинкаловський, А. Дублянський, А. Кримський, герої небесної сотні та АТО й інші.

Кілька заходів, семінарів, круглих столів було проведено стосовно вивчення і збереження човна-довбанки, знайденого у наМаневиччині, що стало сенсацією не тільки в Україні, а й для зарубіжних істориків, археологів та інших вчених.

Музейники області і викладачі кафедри документознавства і музейної справи СНУ імені Лесі Українки двічі брали участь з краєзнавчими проектами у Міжнародному фестивалі музеїв у Дніпрі й одержали відповідні сертифікати за призові місця.

За звітний період голова Волинського товариства охорони пам'яток Г. Марчук, О. Дем'янюк і Г. Гулько, одержали звання Почесний краєзнавець України, А. Шваб став Лауреатом премії НСКУ імені академіка Петра Тронька, А. Силук – Лауреатом премії НСКУ імені Ми-

хайла Сікорського, О. Дем'янюк, і І. Пасюк, В. Бортніков, М. Філонюк – імені Миколи Куделі, а П. Хомич – заслуженим працівником культури України.

Двох Почесних краєзнавців О. Кондратович і В. Комзюкбуло представлено до стипендії облдержадміністрації.

Систематичність у проведенні краєзнавчої освіти і досліджень підкреслено Планом заходів краєзнавчо-педагогічних читань до 2020 року. Відповідно до цих планів обласною Спілкою проведено ряд краєзнавчо-педагогічних читань спільно з СНУ, ВППО, ВКМ, ДАВО, управліннями освіти і культури Ковельського і Володимир-Волинського районів. Зокрема, у ВППО відбулися читання «Волинь – край козацький» у 2018 р.,²¹ а у травні-червні 2019 р. були присвячені такі читання 590-річчю з'їзду монархів у Луцьку 1429 р. і 170-річчю від дня народження Олени Пчілки у Ковельській гімназії ініційовані П. Олешком і Г. Романчук та конференції у Луцьку в обласній бібліотеці імені Олени Пчілки і Колодяжненському літературно-меморіальному музеї імені Лесі Українки, якому виповнилося 70 років від часу заснування.

До 30-річного ювілею готується і музей скансенільського господарства у Рокинях, директор якого О. Середюк також планує ряд заходів.

У січні 2019 р. відбулася організаційна конференція ВООНСКУ щодо перереєстрації Спілки і внесення змін до її Статуту. Затверджено нову редакцію Статуту ВООНСКУ.

Втім, незважаючи на згадані успіхи (їх є більше), як і у більшості напрямів гуманітарної сфери, краєзнавство залишається недофінансованим навіть у статутній діяльності.

¹⁸ Вавринчук Микола. Вірні присязі. Учасники національно-визвольного руху. Рожищенський район, область (1917-1960). – Луцьк : Терен, 2017. – 304 с.

¹⁹ Пархомчук Олексій, Вавринчук Микола. Нариси визвольної боротьби. Волинь. Луцьк: ВМА «Терен», 2018. – 336 с.

²⁰ Археологічні пам'ятки Волинської області (матеріали до «Зводу пам'яток історії та культури України. Волинська область») / Упорядники: М. Кучинко, Г. Охріменко, О. Златогорський. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 710 с.

²¹ Волинь – край козацький. Науковий збірник. Матеріали науково-практичної конференції з педагогічного краєзнавства, 25 жовтня 2018 року / Г. Бондаренко, О. Дем'янюк, П. Олешко. Луцьк, 2018. 152 с.